

**▲ atelier
stadsbouw-
meester
leeuwarden o**

**De binnenstad
als verlengde
huiskamer.**

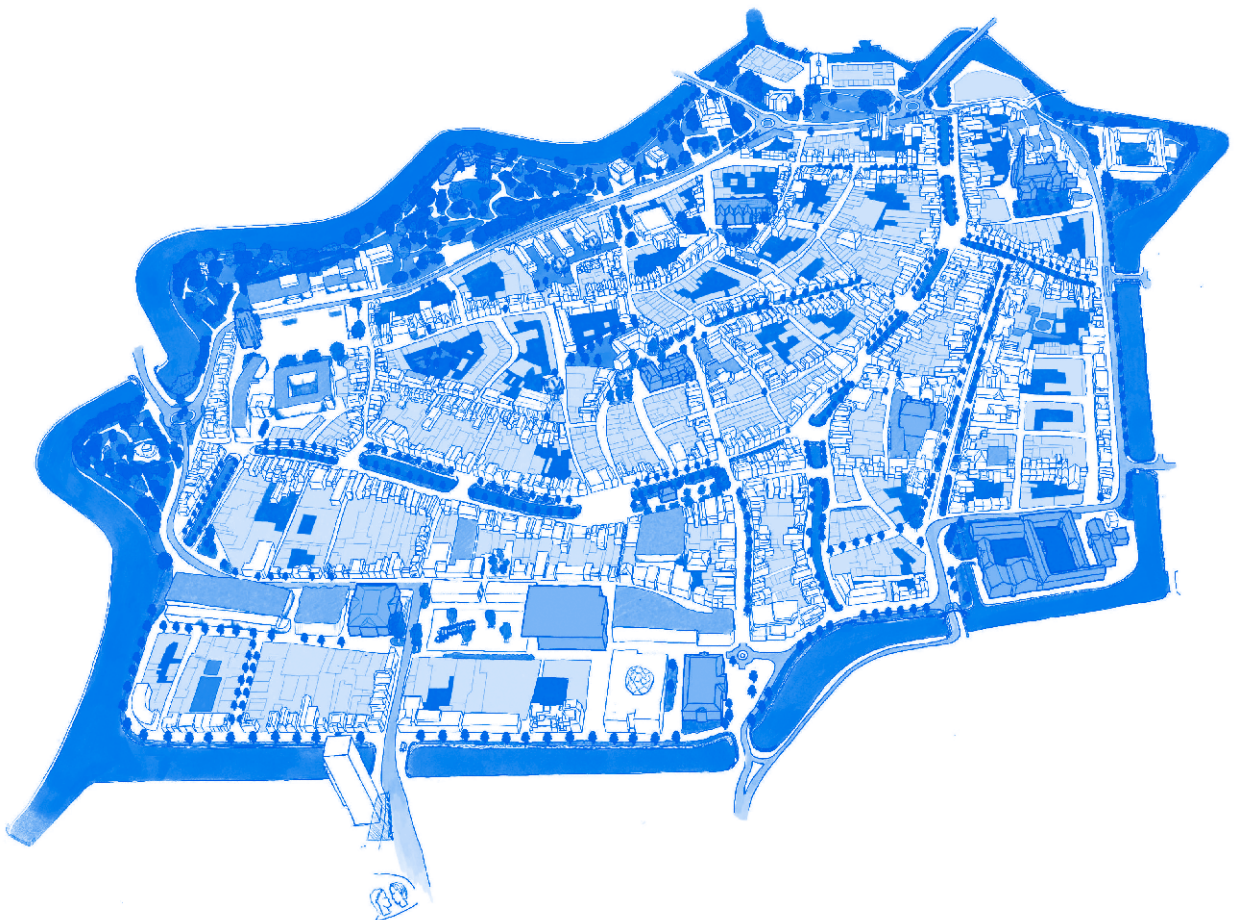

ATELIER

'De binnenstad heeft een mooie toekomst voor zich. Er zijn volop kansen. Die kansen moeten we pakken, en daarbij tegelijk de kwaliteit van onze monumentale binnenstad behouden en versterken. Zo wordt de binnenstad van Leeuwarden nóg meer de huiskamer van Fryslân.'

Hein de Haan, wethouder

Inhoud.

Voorwoord	04
1. Context en opgave: Een verlengde huiskamer voor iedereen?	05
2. Analyse: Blick op heden én toekomst	07
3. Bevindingen: de vijf bevindingen	11
1. Benader de ruimtelijke opgave altijd integraal (er staat meer op het spel dan alleen het programma van die ene opgave)	
2. Ontwerp voor bewoners, maar óók voor de natuur (als stepping stone voor flora en fauna van en naar het ommeland).	
3. Een autoluwe binnenstad is een krachtige impuls voor onderlinge ontmoeting. Koester daarbij de binnenterreinen en geef ze weer aan de bewoners (in plaats aan de auto of ondernemer)	
4. Hou het in de mix (de bestaande bebouwing is er uitermate geschikt voor)	
5. Bouw aan een complete, integrale visie voor de binnenstad	
4. Betrokkenen Atelier #1 'De binnenstad als verlengde huiskamer'	19

Voorwoord.

De binnenstad van Leeuwarden staat volop in de belangstelling. We ontlenen er voor een belangrijk deel onze identiteit aan: Het goeddeels intacte historische stadshart geeft de stad een uniek karakter met een rijkdom aan cultuurhistorie en bijzondere plekken. Steeds meer mensen ontdekken dat en bezoeken onze binnenstad. Het stadshart vraagt daarbij wel voortdurend om zorgvuldig 'onderhoud'. De komende jaren gaan we dan ook weer flink investeren.

In het eerste atelier van Atelier Stadsbouwmeester staat 'de historische binnenstad als verlengde huiskamer' centraal. In dit document vatten we samen wat er in dit atelier is onderzocht, ontworpen, bediscussieerd en welke lessen we eruit leren.

We starten met een contextschets van de binnenstad (wat is de opgave?). Daarna zoomen we in op het heden (wat maakt onze binnenstad nu zo bijzonder?) en de toekomst (hoe zien we de binnenstad over 25 jaar?) met verwijzingen naar alle ruimtelijke analyses en presentaties. Tot slot presenteren we de belangrijkste vijf bevindingen die dit atelier hebben opgeleverd.

We willen iedereen bedanken die dit eerste atelier van Atelier Stadsbouwmeester mede mogelijk heeft gemaakt. En wensen de binnenstad alle goeds voor de toekomst!

*Namens team Atelier Stadsbouwmeester, Loes Oudenaarde,
Supervisor Stedenbouw en Ruimtelijke Kwaliteit gemeente Leeuwarden
Klasien Visser, kwartiermaker
februari 2024*

1. Context en opgave: Een verlengde huiskamer voor iedereen?

Het gebruik van de binnenstad verandert. We winkelen anders, we werken anders en we wonen anders. Waar we eerder een terugloop van ondernemers en huishoudens zagen, heeft de binnenstad hernieuwde aantrekkingskracht gekregen. Daarbij hebben niet alleen winkels en horeca meer de overhand, maar wordt het steeds meer een *mixed zone* van wonen, werken, winkels en verblijven. Zelfs de ruimtes boven winkels worden gevuld met appartementen – ruimtes die voorheen vaak leeg bleven staan. Een levendig stadshart dat volop in ontwikkeling is.

'Uitvoeringsagenda binnenstad'

De binnenstad vraagt continu aandacht en investeringen om een aantrekkelijk stadshart te blijven. Eind 2023 heeft de gemeenteraad de Uitvoeringsagenda Binnenstad vastgesteld, waarin de uitvoering van een groot aantal projecten is benoemd die de komende jaren een impuls geven in de binnenstad. De meeste projecten gaan over het versterken van de openbare ruimte. Aan de Uitvoeringsagenda zijn financiële middelen gekoppeld. Als fundament van de uitvoeringsagenda is er een narratief voor de binnenstad geschreven.

N.B. De projecten en het narratief maken geen onderdeel uit van dit atelier, omdat we in het atelier focussen op de stad van de toekomst in 2050.

Wonen

De afgelopen 5 jaar zijn er circa 1.000 woningen in de binnenstad toegevoegd, met name door transformatie van kantoren en ruimtes boven winkels. Een groeiend aantal monumenten wordt

weer bewoond. Als we in hetzelfde tempo doorgaan, komen er tot en met 2050 nog eens 5.000 woningen en evenveel huishoudens bij. En het merendeel van die huishoudens is klein: Op dit moment is ruim 70% van de bewoners in de binnenstad alleenwonend en dit neemt alleen nog maar toe. Als klein huishouden heb je doorgaans niet veel woonoppervlakte tot je beschikking. Des te belangrijker wordt de openbare ruimte om de woning heen: Om te ontspannen, wat te werken of om elkaar te ontmoeten.

Werken

Het profiel van Leeuwarden als kennisstad groeit nog steeds. Uit functie geraakte gebouwen transformeren steeds meer naar zogeheten brúsplakken, bedrijfsverzamelplekken voor start-ups, creatieve ondernemers en kleinschalige ambachtsslieden. Zelf huurt men vaak een kleine ruimte, maar bij voorkeur met uitwijkmogelijkheden naar grotere gedeelde ruimtes. Daarnaast neemt de behoefte aan formele en informele ontmoetingsplekken toe, ook in de openbare ruimte.

Kan ik niet gewoon de stad kopen? Dat de stad van mij is En wanneer ik mensen uitnodig Zij daar ook even kunnen zijn

Fardau Nijboer, woordkunstenaar uit 'Als de Stad van mij is'

Fardau Nijboer

Winkels en verblijf

Steeds meer mensen ontdekken de schoonheid van Leeuwarden: Het aantal bezoekers stijgt dan ook per jaar. Dat komt niet alleen door de aansprekende tentoonstellingen van de diverse musea en het veelzijdige horeca-aanbod. Ook de winkelstraten trekken aan. Daar waar de binnenstad steeds meer terrein werd van de veelal naar binnen gekeerde grotere ketens, zien we nu dat de vraag naar kleinere winkelruimtes weer groeit. De komst van kleinere winkels zorgt voor meer variatie, en maakt plinten aan de straat weer levendig. Met steeds meer bezoekers die zich door de straten en pleinen van de stad bewegen, is ook hier het gebruik en beleving van de openbare ruimte bepalend voor een prettig verblijf.

Kortom, de druk op de openbare ruimte en de beleving daarvan neemt toe en zal de komende jaren verder toenemen. De vraag is hoe we daar het beste op kunnen anticiperen:

Hoe richten we de binnenstad zo in dat deze kan functioneren als een prettig woon-, werk- en verblijfsgebied waar mensen elkaar graag ontmoeten? Waar en op welke wijze kunnen we het beste verblijfskwaliteit aan de openbare ruimte toevoegen? En hoe combineren we die opgave met andere opgaven die op ons afkomen, zoals hittestress, verarming van de biodiversiteit en noodzakelijke verduurzaming van de mobiliteit? Kunnen we een strategie voor een meer natuurinclusieve binnenstad bedenken, zodat de stad kan afkoelen in hete zomers en meer ruimte biedt flora en fauna? En hoe verhoudt zich dat tot de historische structuren, monumenten en ruimte voor de voetganger en de fietser?

Of anders gezegd: Hoe maken we van de binnenstad een verlengde huiskamer voor iedereen?

2. Analyse: Blick op heden én toekomst

Status van het heden: Huidige kwaliteiten

Voordat we vooruitblikken, hebben we eerst een ruimtelijke analyse van het heden gemaakt: Wat maakt de binnenstad van Leeuwarden nu zo bijzonder? Daarvoor hebben we verschillende (bestaande) analyses naast elkaar gelegd, waarin we verschillende invalshoeken belichten: Van de historische gelaagdheid en kenmerkende straatprofielen, historisch kaartmateriaal van de binnenterreinen tot een vergelijking met de andere historische binnensteden in Nederland.

Structuuranalyse: Gelaagd en fijnmazig

De eerste analyse is het werkboek binnenstad Leeuwarden, een rijk overzicht waarin de structuren van het ontstaan van de stad, de beleving van straten en de routing worden ontleedt (Minke van Asperen). De bijzondere kwaliteiten van de binnenstad komen hierin duidelijk naar voren, met onder andere: De nog steeds lees- en voelbare hoogteverschillen van terpen, de drie kenmerkende straatprofielen van gracht, gedempte gracht en nauwe straat en de fijnmazige netwerk van stegen, perfect voor de routing van voetgangers en fietsers.

Groen versus openbare ruimte

Bijzonder zijn ook de binnenterreinen, zeker met oog op de wens tot vergroenen. De verzameling van historische kaarten laten zien dat de binnenterreinen samen met de stadswallen lange tijd de enige vorm van groen waren in de binnenstad (Leo van der Laan). Met een groot aantal binnenterreinen was er relatief veel groen, maar allemaal in gebruik als privé tuin en vaak onzichtbaar vanaf de straat. Op een paar bomen na op de Nieuwstad, speelt groen in de openbare ruimte van oudsher een marginale rol. Des te waardevoller waren de verkoelende, groene binnenterreinen. Veel binnenterreinen zijn in de tijd echter volgebouwd, meestal voor commercieel gebruik, of doen dienst als parkeerterrein.

Het landschap van de binnenterreinen is daarvoor erg veranderd, en de binnenstad is zijn groen verloren. De vraag is of deze transformatie weer terug te draaien is, en of we de binnenterreinen opnieuw voor bewoners en flora en fauna beschikbaar kunnen stellen.

Vergelijking met andere historische binnensteden

Tot slot is het gebruik van de openbare ruimte van de binnenstad met andere historische binnensteden vergeleken (Nathan Koonstra). Leeuwarden blijkt één van de meest verdichte vestingsteden van Nederland. Opvallend ten opzichte van andere steden is dat bebouwing en parkeren in Leeuwarden overheerst. Er zijn wel veel open ruimtes, maar voornamelijk verhard. Met oog op de verarming van de biodiversiteit en hittestress in de stad staat ons dus nog werk te doen om een prettig woon-, werk- en verblijfgebied te realiseren. De resultaten van deze studies vindt u in:

- Het werkboek binnenstad Leeuwarden
- Kaartmateriaal historische kaarten mbt ontwikkeling binnenterreinen
- De presentatie vergelijking historische binnenstad

In gesprek met studenten stedenbouw van de NHL

Afbeelding: Beeldbank Gemeente Leeuwarden

Blik op de toekomst: De binnenstad in 2050?

Naast het heden (en verleden), werpen we ook een blik in de toekomst: Hoe zien we de binnenstad over 25 jaar? Samen met studenten, inwoners en professionele ruimtemakers hebben we ons over dit vraagstuk gebogen.

Woordkunstenaar Fardau Nijboer inspireerde ons met haar tekst 'Wat als de stad van mij is', met studenten van de NHL maakten we mindmaps en spraken we over de vergroeningskansen die in de binnenterreinen besloten liggen. Landschapsarchitecte Maïke van Stiphout (DS landschapsarchitecten) deed een pleidooi voor een natuurinclusieve binnenstad en stadsgeograaf en onderzoeker Gerben Helleman (De

Haagse Hogeschool) praatte ons bij over de sociale aspecten van ontmoeten in de openbare ruimte en hoe we ontmoeten in een binnenstad als Leeuwarden wel en niet kunnen stimuleren.

De resultaten vindt u in:

- Fardau Nijboer - Wat als de Stad van mij is
- Maïke van Stiphout, DS Landschapsarchitecten, Strategie voor vergroening
- Gerben Helleman - ontmoeten in de openbare ruimte (uittreksel)
- Studenten NHL – studies voor vergroening, studentplannen
- Nathan Koonstra – tentoonstellingspanelen

Alle resultaten zijn te vinden op:
www.leeuwarden.nl/atelierstadsbouwmeester

Lezing 1: vergroenen

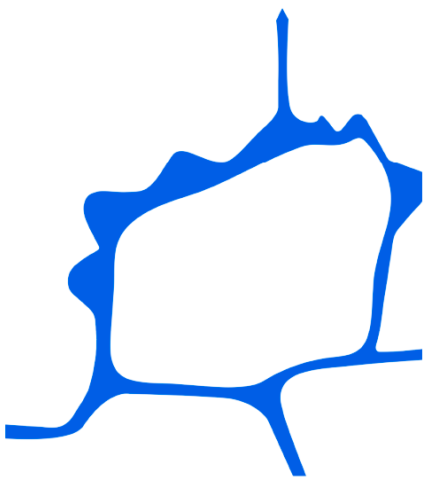
“Om de doelstellingen in de dichtbebouwde binnenstad te behalen is een spreiding van maatregelen door de hele binnenstad nodig. De “Kansenkaart vergroening binnenstad” toont alle ruimtes in de binnenstad die mee kunnen helpen. Het toont zowel publiek als privaat eigendom die elk een steentje kunnen bijdragen. De maatregelen voor klimaat en biodiversiteit zijn ingedeeld in 3 categorieën. Op het hoogste schaalniveau hebben maatregelen ook impact op de omringende stad. Op de middenschaalverbeteren ze de gehele binnenstad en op het laagste schaalniveau hebben ze impact op de buurtjes.

In de eerste categorie vallen de initiatieven in de vestingwerken (de randen van de binnenstad) met haar bestaande grote aaneengesloten parken en een breed water. De robuuste, op delen lommerrijke ring, is met de eeuwenoude waterlopen verbonden met het omringende landschap. De initiatieven in de vestingwerken, van buitenkant tot aan de binnenstadgevels, dragen daarom op robuuste wijze bij aan het verbeteren van de groen-blauwestructuur van de hele stad. In deze categorie past bijvoorbeeld het vervangen van verharding op de kades door plantsoenen en geveltuinen.

De tweede categorie initiatieven ligt in de (gedempte) grachten en de voormalige markten. Ze dooraderen de binnenstad. De maatregelen in deze openbare ruimtes dragen bij aan een goed verblijfsklimaat. En het toevoegen van beplanting laat zich goed combineren met het autoluw maken van de binnenstad.

Tenslotte zijn er de initiatieven die fijnmazig zijn en zich bevinden in de buurtjes. De bewoners, ondernemers en pandeigenaren hebben in deze categorie een grote rol. Met meer planten en minder steen voor en achter de panden, wordt het koeler en stiller. Meer beplanting houdt neerslag langer vast. Een rijke beplanting in de tuinen en binnenterreinen biedt een veilige leefomgeving voor veel soorten stadsdieren. In deze categorie vallen bijvoorbeeld de aanleg van geveltuinen en klimplanten tegen de gevel, het beplanten van daken, het vervangen van bestrating in onbenutte hoekjes door planten en het plaatsen van plantenbakken”

*Maike van Stiphout
DS Landschapsarchitecten*

categorie 1

categorie 2

categorie 3

Lezing 2: ontmoeten

“De stedelijke samenleving bestaat uit een groot aantal individuen die veelal in gescheiden werelden leven, maar wel de publieke ruimte van de stad met elkaar delen. Vanuit beleid is er vaak een behoefte om meer ontmoetingen te stimuleren tussen deze verschillende werelden om zo sociale samenhang en integratie te bevorderen. Dat is echter nog niet zo makkelijk omdat er vaak een spanningsveld is tussen diversiteit en samenhang, tussen nabijheid en afstandelijkheid en tussen ontmoeting en vermijding.

Wat zegt de vakliteratuur over ontmoetingen in de publieke ruimten?

En wat leert ons dat? Over fatsoenlijke onoplettendheid, positieve tolerantie, thirdplaces, parochiale domeinen, publieke familiariteit, afstandelijke gewenning, comprimeringen amicaliteit?

De beroemde Amerikaanse socioloog Louis Wirth definieerde de stad als een betrekkelijk grote,

dichte, en permanente vestiging van sociaal heterogene individuen. Deze diversiteit is een van de grootste aantrekkingskrachten van de stad. Het is echter tegelijkertijd ook vaak haar achilleshiel. De hoeveelheid en verscheidenheid aan mensen zorgt er namelijk voor dat stadsbewoners er een omgangsvorm op na houden die wordt gekenmerkt door afstandelijkheid.

Om meer scherpte te krijgen in het stedelijke spanningsveld tussen nabijheid en afstandelijkheid helpt het om te kijken waar die afstandelijkheid vandaan komt en door welke factoren deze wordt versterkt. Ook is het goed om de wensbeelden van professionals om tot meer betekenisvolle ontmoetingen te komen te bespreken, net als de waarde van ontmoetingen binnen en buiten de eigen groep. En tot slot om naar de intensiteit en frequentie van het contact te kijken en naar vanzelfsprekende ontmoetingsplekken.”

*Gerben Helleman
Stadsgeograaf*

Afbeelding: Beeldbank Gemeente Leeuwarden

3. Bevindigen

Als resultaat van alles wat er in dit atelier is onderzocht, ontworpen en bediscussieerd presenteren we vijf bevindingen die we aan alle stadsmakers van de binnenstad willen meegeven:

1. Benader de ruimtelijke opgave altijd integraal (er staat meer op het spel dan alleen het programma van die ene opgave).

We koesteren het stadshart dat onze identiteit als stad bepaalt. En door haar rijke cultuurhistorische gelaagdheid luistert elke interventie in de binnenstad nauw. Voor nieuwe initiatieven is een zorgvuldige aanpak daarom essentieel: Zowel qua programma, als ook de inpassing in de stedenbouwkundige structuur of monumentaal gebouw tot en met de inzet van hoogwaardige en duurzame materialen. Daarom een oproep aan alle stadsmakers, denk verder dan de eigen opgave:

- Benader ruimtelijke opgaves altijd integraal. Wat speelt er nog meer? Hoe past dit in het geheel? Voegt de opgave iets toe aan klimaatadaptatie, biodiversiteit, duurzame mobiliteit, verdichten, etc?
- Zorg bij elk plan voor een gedegen historische en ruimtelijke analyse.
- Heb aandacht voor natuurinclusief ontwerpen en betrek, waar mogelijk, groene binnenterreinen in het ontwerp
- Beschouw het daklandschap als een vijfde gevel
- Vergeet de auto, leve de fiets!

De Prinsentuin Leeuwarden

Afbeeldingen: Beeldbank Gemeente Leeuwarden

2. Ontwerp voor bewoners, maar óók voor de natuur (als stepping stone voor flora en fauna van en naar het ommeland).

Wie wil er nu geen groenere binnenstad? Zo begint het pleidooi van DS Landschaps-architecten voor een natuurinclusieve binnenstad van Leeuwarden. Meer groen zorgt immers voor een omgeving waar je prettig kan wonen, werken en verblijven. En uit de vergelijking met andere historische steden blijkt dat we in verhouding een behoorlijk versteende binnenstad hebben. Tegelijk willen we voorkomen dat er allemaal goed bedoelde vergroeningsprojecten op de binnenstad worden geprojecteerd, die geenszins ruimtelijke samenhang of notie van de monumentale waardes hebben.

DS Landschapsarchitecten stelt daarom een strategie voor, waarin het introduceren van meer natuur in de binnenstad koppelt aan

drie verschillende schalen' die de binnenstad zo karakteristiek maken, te noemen:

- Vestingwerken (de randen van de binnenstad) met haar bestaande grote aaneengesloten parken en een breed water.
- (Gedempte) grachten en de voormalige markten. Ze dooraderen de binnenstad.
- Buurten; Een fijnmazig netwerk van stegen, binnentuinen en ruimtes om en rond de gebouwen.

Mogelijke interventies:

- Prinsentuin verbinden aan binnenstad
- (Gedempte) grachten vergroenen
- Autoring vergroenen
- Binnentuinen vergroenen
- Tuinstraten aanwijzen
- (Platte) daken vergroenen

3. Een autoluwe binnenstad is een krachtige impuls voor onderlinge ontmoeting. Koester daarbij de binnenterreinen en geef ze weer aan de bewoners (in plaats aan de auto of ondernemer).

Een autoluwe binnenstad biedt niet alleen ruimte voor vergroening, maar kan ook op een positieve wijze bijdragen aan een stad waar veel meer ruimte is voor verblijven én ontmoeten.

Stadsgeograaf en onderzoeker Gerben Helleman laat in zijn onderzoeken zien dat er vele vormen van ontmoeten bestaan. Spontane ontmoetingen in de openbare ruimte zijn lastig af te dwingen, maar het is wel mogelijk om ze te stimuleren. Met dat besef in gedachten pleit hij voor het aanleggen van vele verschillende soorten openbare ruimtes, voor veel verschillende soorten ontmoetingen. Voor jong én oud, zoals bijvoorbeeld speelplekken voor kinderen en hun (groot)ouders.

Een nog vaak onderbelichte kans vormen de binnenterreinen van de binnen stad. Van oorsprong kenden de bouwblokken veel binnentuinen.

Op enkele binnentuinen na zijn veel door de jaren heen verdwenen door verdichting van de bouwblokken. Dit is met name te zien in het winkelgebied van de binnenstad rond de Nieuwestad, de Wirdumedijk en de Voorstreek.

Daar waar de binnenterreinen vroeger van één adellijke familie waren, ligt het met zoveel kleinere huishoudens meer voor de hand om binnenterreinen om te vormen tot collectieve tuinen. Een kans voor de introductie van een nieuw soort semi-openbare ruimte, waar omwonenden zich eigenaar van voelen. Doordat ze laagdrempelig zijn, lenen deze (half) omsloten ruimtes zich goed voor nieuwe, spontane en duurzame ontmoetingen. Dat op zijn beurt weer erg waardevol is, met een stad met veel alleenwonende huishoudens.

Afbeelding: Beeldbank Gemeente Leeuwarden

De bomen van Bosk wandelden ook door een deel van het autoluwe gebied

4. Hou het in de mix (de bestaande bebouwing is er uitermate geschikt voor).

Een autoluwe binnenstad biedt niet alleen ruimte voor vergroening, maar Eén van de krachten van de huidige binnenstad is dat er op een relatief bescheiden oppervlak met veel verschil in type functies en functiemix er toch een krachtige, ruimtelijke samenhang is. Om dit voor de toekomst te behouden, is het belangrijk om op de 'mix' te blijven sturen.

De afgelopen jaren zijn er zoals beschreven veel woningen toegevoegd. Het merendeel van die woningen was een studio of 2-kamerappartement. En nu al zijn er dus 70% van de huishoudens in de binnenstad alleenwonend, waarvan de meeste studenten en jongwerkenden. Nu is de binnenstad vanzelfsprekend ook een prettig woonklimaat voor deze doelgroepen. En de markt voorziet er graag in: Zoveel mogelijk huishoudens in een gebouw zorgt nu eenmaal voor

een goed rendement. Toch is het belangrijk dat de binnenstad niet alléén het domein wordt van jonge, kleine huishoudens. Juist de mix van lage tot aan bovenmodale inkomens, alleenwonenden versus gezinnen en vitale en minder vitale ouderen zorgt voor een veerkrachtig stadshart. Ook woonwerkcombinaties, atelierwoningen of collectieve woonvormen passen goed bij een mixed zone als de binnenstad. En de bestaande bebouwing leent zich er uitermate goed voor: Laat de gezinnen wonen in de grondgebonden eengezinswoningen, jongwerkenden in appartementen boven winkels, ouderen in de geclusterde woonvormen in voormalige kantoren en (creatieve) ondernemers in woonwerkcombinaties in voormalige winkelpanden. Alleen dan houden we het écht in de mix.

5. Bouw aan een complete, integrale visie voor de binnenstad.

We bekijken in Leeuwarden, en de binnenstad in het bijzonder, een ruimtelijke opgave vaak per project. Daar zijn we goed in, en zorgt voor slagkracht.

Maar als we de binnenstad al het goeds voor de toekomst wensen, kunnen we eigenlijk niet zonder een integrale visie op de ontwikkeling ervan.

Hoe kunnen we opgaven slim met elkaar verbinden? En wat geven we waar in de binnenstad de voorkeur? De binnenstad verdient een visie waarin helder wordt beschreven waar we naar toe willen groeien en welke prioriteiten we stellen, inclusief een leidraad voor

de inrichting van de openbare ruimte. Dat ontbreekt momenteel, terwijl het kan bijdragen om in de toekomst sneller en makkelijker keuzes te maken die passen bij de ambities. Het narratief van de uitvoeringsagenda dat reeds door de gemeente is gemaakt, kan hierin als basis dienen.

Historische bebouwing in de stad Leeuwarden

De stad als huiskamer

Afbeelding: Beeldbank Gemeente Leeuwarden

4. Betrokkenen

Atelier #01

De binnenstad als verlengde huiskamer

Analyse van het heden

Werkboek Binnenstad

Minke van Asperen, student (auteur)
Wieger Postma, gemeente Leeuwarden (begeleiding)
Klasien Visser, gemeente Leeuwarden (update)

Presentatie vergelijk historische binnenstad

Nathan Koonstra, student stedenbouw NHL (analyse en verbeelding)
Loes Oudenaarde, Supervisor Stedenbouw en Ruimtelijke Kwaliteit gemeente Leeuwarden (begeleiding)

Historisch kaartmateriaal binnentuinen

Leo van der Laan, gemeente Leeuwarden (bouwhistoricus)

Inspiratie voor de toekomst

Wat als de stad van mij was

Fardau Nijboer, woordkunstenares

Pleidooi voor een groenere binnenstad

DS Landschapsarchitecten, Maïke van Stiphout ism Bruno Doedens

Ontmoeten in de openbare ruimte

Gerben Hellemans, stadsgeograaf, Lectoraat Haagse Hogeschool
Pitches studenten NHL
Annika Pool, docent NHL (begeleiding)
Leo van der Laan (begeleiding)
Studenten NHL

Organisatie

Ateliermeesters atelier #1, makers afdronkdocument

Loes Oudenaarde, Supervisor Stedenbouw en Ruimtelijke Kwaliteit gemeente Leeuwarden
Klasien Visser, kwartiermaker

Communicatie

Fijke van Berkom (uitnodiging, site)
Gerard van der Veer (spreekstalmeester tijdens wrap-up#1)
Paul van de Werf en Robert Minnaard
Shootmedia (grafisch ontwerp)

Ondersteuning

Nathan Koonstra, student stedenbouw NHL (panelen)
Tiemen Wittermans, medewerker Studios (panelen)

Klankbordgroep

Hein de Haan, Wethouder gebiedsontwikkeling
Francesco Veenstra, Rijksbouwmeester
Oeds Westerhof, directeur Common Ground, Common Sense, Sioo
Annika Pool, Docent onderzoeker Stedenbouw NHL
Marc Visser, Directeur Hus en Hiem
Loes Oudenaarde Supervisor Stedenbouw en Ruimtelijke Kwaliteit gemeente Leeuwarden
Christiaan Wallet Sectormanager
Gebiedsontwikkeling, Economie en Strategie

atelier
stadsbouwmeester
leeuwarden